

Kapucini kot pomemben dejavnik v oblikovanju duhovne podobe slovenskega naroda v 17. in 18. stoletju

Kapucinski red štejemo med najpomembnejše nosilce prenove katoliške Cerkve po tridentinskem koncilu. Vendar pa nastanka reda, še enega od redov Frančiška Asiškega, niso spodbudile širše cerkvene razmere v 16. stoletju, pač pa prizadevanje Mateja iz Bascia /provinca Marche/ in nekaj njegovih somišljenikov iz vrste observantske veje reda manjših bratov, da bi kar najpristneje živeli po vodilu in oporoki Frančiška Asiškega; s tem namenom so se ločili od observantov in izoblikovali novo redovno skupnost. Značilno je prvotno ime te redovne skupnosti, ki jo je potrdil papež Klemen VII. 1528: Frančiškovi manjši bratje puščavniki; prve konstitucije iz leta 1529 so predvsem poudarjale skrajno ubožstvo, veliko molitve in kontemplacijo, o pridiganju pa so spregovorile bolj obrobno ter to dejavnost priporočale samo zunaj samostanov. Novo podobo in nadaljnjo usmerjenost so redu vtisnile konstitucije iz leta 1536; poleg prejšnjih prvin so močno poudarile predvsem pridigarstvo in temu primeren biblični študij. Red, ki je že v tem času, vsega osem let po nastanku, štel okoli 500 članov, se je v Italiji naglo uveljavljal predvsem zaradi svojih izvrstnih pridigarjev. Kljub udarcu, ki ga je doživel 1542 – takrat je generalni vikar Bernardin Ochino, sicer slavni pridigar, prestopil v protestantizem in je redu trenutno celo grozila ukinitve, ostala pa je začasna prepoved širjenja zunaj Italije – se je red krepil v svoji rasti in dejavnosti. Na tridentinskem koncilu je sodelovalo osem kapucinov teologov. Konstitucije iz leta 1575 so zahtevale, da v prid poudarjeni pridigarski dejavnosti vsaka provinca ustanovi posebno študijsko hišo, koder naj bi poleg filozofije in teologije poučevali tudi svetne znanosti, kolikor so potrebne za širšo teološko izobrazbo. Leta 1575 je Gregor XII. odpravil prepoved širjenja reda zunaj Italije. Istega leta so kapucini prišli v Francijo, 1578 v Španijo, 1581 v Švico, 1593 na Tirolsko, 1599 v Prago, 1600 v München, na Dunaj in v Gradec. Ko je red 1619 dosegel polno pravno samostojnost – dotlej je bil vsaj nominalno podvržen generalnemu ministru minoritov – je štel 40 redovnih provinc s 14 846 člani.¹

Na slovenskih tleh so se kapucini najprej naselili v Gorici, leta 1591. Tja so prišli predvsem na pobudo ljubljanskega škofa Janeza Tavčarja, ki je kot nekdanji župnik v Gorici /1574/ in arhidiakon /1577/ dobro poznal tamkajšnje razmere in potrebe. Samostan, ki je najprej spadal pod beneško provinco, so 1609 priključili štajerski provinci; v njenih okvirih je ostal do njene ukinitve 1921. Sicer pa je začetek štajerske kapucinske province, njena rast in predvsem njeno delovanje tesno povezano z mislijo sv. Lovrenca Brindiškega in njegovih tovarišev v Pragi 1599. Lovrenc sam je v letu 1600 ustanovil samostan v Pragi, na Dunaju in v Gradcu. Ljubljanski škof Tomaž Hren, ki je bil z življenjem v Gradcu dovolj povezan in je tako imel dosti možnosti tudi, da se seznanil z delovanjem kapucinov, se je obrnil na vodstvo češko-avstrijsko-štajerskega komisarijata s prošnjo, naj se kapucini naselijo tudi v Ljubljani. Le-ti so na kapitlju 9. maja 1606 na Dunaju tej prošnji ustregli ter kot prva kapucina poslali v Ljubljano Damascena iz Benetk in Bertranda iz Vidma. Hren je kapucine začasno nastanil pri špitalski cerkvi sv. Elizabete, ki je bila do pred nekaj let središče protestantizma na Slovenskem. 30. avgusta 1608 je blagoslovil samostan, naslednji dan pa posvetil novo kapucinsko cerkev. Tega leta so tudi razdelili obširni češko-avstrijsko-štajerski komisariat. Samostani na Koroškem, Štajerskem in Kranjskem so odtlej sestavljali štajerski komisariat, njegov prvi predstojnik je bil p. Fortunat iz Verone 1608–1613, leta 1618 pa so komisariat povzdignili v samostojno štajersko provinco. Naslednje naselbine kapucinskega reda na Slovenskem so nastajale takole: 1609 Celje, 1613 Maribor, 1617 Radgona, Krmin in Trst, 1623 Ptuj, 1629 Beljak, 1637 Vipavski Križ, 1640 Krško in Kranj, 1646 Celovec, 1650 Gradišče ob Soči, 1658 Novo mesto in 1707 Škofja Loka. V celoti je štajerska provinca štela 33 samostanov, od teh jih je bilo 15 na današnjem avstrijskem ozemlju, preostali na slovenskem in nekaj na hrvaškem ozemlju. Po številu samostanov in redovnikov so bili kapucini v 17. stoletju najštevilnejša redovna skupnost na Slovenskem.² Tako nagla zunanja rast in z njo povezana geografska razprostranjenost, ki je na Slovenskem gotovo ni nikoli beležila nobena druga redovna skupnost, ob tem pa tudi številčna moč redovnikov, je že eden od podatkov, ki kaže, da prisotnost kapucinov ni mogla ostati brez dokajšnjega vpliva na naš narod, na njegovo mišljenje in predvsem na njegovo vernost. Seveda pa je ob vsem tem pomembnejša dejavnost številnih samostanov in posameznih redovnikov.

Če govorimo o kapucinih kot o redovni skupnosti, ki je precej vplivala na oblikovanje duhovne podobe našega naroda v obdobju baroka, je treba v prvi vrsti predstaviti njihovo poglobljeno dejavnost, pridiganje. Kapucine so v posamezne dežele poklicali predvsem kot pridigarje in prav to je bil tudi vzrok za njihov prihod na slovenska tla. Pobude za ustanovitev goriškega samostana so prišle potem, ko je nekaj let zapored v mestu imel postne govore p. Rafael iz beneške province, in kot je zapisal kronist, *«feco grandissimo frutto in poco tempo»*.³ Škof Hren, ki je kapucine kot pridigarje povabil v Ljubljano, si je očitno prizadeval, da bi jim to dejavnost čim bolj omogočil in olajšal. V zvezi s tem je zanimiva knjiga, najdena prav zadnje dni /pri urejanju stare knjižnice v škofjeloškem samostanu/; gre za teološki spis z naslovom *De cruce Christi*, na naslovni strani pa pripis pojasnjuje, da je to knjigo Hren podaril ljubljanskim kapucinom dne 23. januarja 1607, torej ko so še bi-

vali pri cerkvi sv. Elizabete /tri mesece prej, preden je položil temeljni kamen za njihovo cerkev/. Ni znano, ali je leta 1602 pridobljeno in za pridigarje zelo pomembno dovoljenje, da smejo njegovi duhovniki brati in uporabljati protestantske knjige. Hren prenesel tudi na vsaj posamezne kapucinske pridigarje, znano pa je, da je tako dovoljenje za celo štajersko kapucinsko provinco izposloval leta 1613 tedanji predstojnik p. Fortunat iz Verone, kar je za samo pridiganje kot tudi za zblíževanje z narodom bilo izrednega pomena.⁴ Spet imamo ob tem zanimiv konkreten podatek, da so ljubljanski kapucini kmalu imeli na voljo najpomembnejši pridigarski priročnik, pravzaprav osnovo – sveto pismo v slovenskem jeziku: Dalmatinova Biblija s Trubarjevim podpisom, zdaj shranjena v frančiškanski knjižnici v Londonu, je bila vse do ukinitve kapucinskega samostana pod Francozi /1809/ last kapucinov, kar spričuje razločen napis na prvi strani. Najbrž lahko domnevamo, da gre za izvod, ki ga je Hren našel v cerkvi sv. Elizabete, ko jo je 1. novembra 1600 vzel protestantom, ga shranil in potem izročil kapucinom, ki jih je 1606 naselil pri isti cerkvi.

Tudi pri ustanavljanju vseh drugih samostanov, ki so si zelo hitro sledili, najdemo redno kot vzrok potrebo po dobrih pridigarjih. Pomenljive so opombe, na katere ob ustanovitvenih dokumentih večkrat naletimo, da namreč neposredna pobuda za ustanovitev nekaterih samostanov ni prišla od kakega cerkvenega ali svetnega oblastnika, ampak od meščanov, ki so te pridigarje želeli imeti stalno v svoji sredi. Tako npr. o ustanovitvi samostana v Škofji Loki beremo, da so tja hodili pridigati najprej kapucini iz Ljubljane, po letu 1640 iz Kranja – ti so zadnja desetletja 17. stoletja vsako leto imeli v Loki adventne in postne govore – ob vsem tem pa je, kot je zapisal kronist, *»navdušenje Ločanov za kapucine tako naraslo, da so jim želeli zgraditi samostan, da bi jih imeli vedno pri sebi»*.⁵ Zanimivo je in seveda za pridigarsko dejavnost temeljnega pomena, da so ti samostani kar hitro v svoje knjižnice uvrstili slovensko sveto pismo. Znano je, da so v krškem samostanu imeli dva izvoda Dalmatinove Biblije. Stari katalog škofjeloške samostanske knjižnice ima vpisana dva izvoda Dalmatinove Biblije in šest izvodov Evangelia schlavonica, ohranjeni katalog ukinjenega kranjskega samostana pa celo tri izvode Dalmatinove Biblije ter Evangelium carniolicum v šestih izvodih.

Katere sloje in kakšne kroge prebivalstva na Slovenskem je dosegla kapucinska pridigarska dejavnost? Po navodilih konstitucij iz leta 1536 so kapucini gradili manjše, preproste in skromne cerkve /kot nam še danes spričujejo nekatere v bolj ali manj prvotni obliki ohranjene kapucinske cerkve, npr. v Vipavskem Križu, Krškem in Škofji Loki/; niso namreč želeli, da bi sami ustvarjali izrazitejša duhovna središča, ampak naj bi raje več pridigali drugod, kamor jih pač pokličejo. Ohranjeni viri nam kljub svoji skromnosti nudijo glede tega zelo pestro podobo in predstavijo razsežnost kapucinske pridigarske dejavnosti. V vsakem samostanu je bilo nekaj »rednih pridigarjev« /concionatores ordinarii/, ki so redno pridigali v samostanski in mestnih župnijskih cerkvah: take najdemo v Kranju, Celovcu, Škofji Loki, Novem mestu, Mariboru, Ptujju in Beljaku. V mestih z večjim številom cerkva je teh pridigarjev bilo več; tako je npr. po letu 1700 vsakokratni kapitelj določil za Ljubljano *»štiri redne pridigarje, ki so pridigali v drugib mestnih cerkvah, predvsem ob določenih dnevih v stolnici»*. Sploh so se med ljubljanskimi stolnimi pridigarji dokaj

pogosto pojavljali tudi kapucini, predvsem kot postni pridigarji. Kot tak se je zadnja leta 17. stoletja posebej uveljavil p. Placid iz Ilza. V Trstu je med leti 1625–1750 bilo šestnajst kapucinov stolnih pridigarjev, nekateri od njih so to službo opravljali dvakrat ali trikrat. Ti pridigarji so večkrat morali opraviti še kakšne posebne naloge. Tako je npr. leta 1680 ob smrti grofa Leopolda Blagaja redni ljubljanski stolni pridigar, p. Amand iz Gradca, pred številno plemiško publiko imel slovesno poslovilno pridigo, ki so jo ob tej priložnosti tudi natisnili.⁶

Še značilnejša pa je za kapucine vedno bila pridigarska dejavnost na podeželju. Prav vsak samostan je imel široko zaledje svoje dejavnosti, tako npr. Gorica celo Posočje, Trst široko zaledje do Kopra /v Kopru je bil kapucinski samostan od leta 1621, vendar je vedno spadal pod beneško provinco in za slovensko Koprščino dejansko ni ničesar pomenil/. Vipavski Križ področje Vipavske doline in vse do Idrije. Kroniki krškega in škofjeloškega samostana spričujeta, da so patri pogosto šli pridigati na okoliške župnije po sprotnih prošnjah župnikov, več pa je tudi primerov, ko so se posamezni župniki kar za stalno dogovorili s samostanom, za katere praznike ali druge določene dni pride pater kapucin pridigati. Samostani so navadno imeli sezname, koder so bile vpisane vse te obveznosti, na pomoč pa so največ hodili patri, ki so sicer imeli naziv »praznični pridigarji« /*concionatores festivi*/.

Ta pomoč po župnijah, ki je ekskurzpatre, kot so jim tudi rekli, zanesla res vsepovsod, je nedvomno kapucinski red najbolj zblížala z narodom, ga z njim povežala, da je postal sčasoma pravi ljudski red, pa ne ljudski v tistem smislu, kot da bi kapucini delovali samo med preprostim podeželjskim ljudstvom, ampak ljudski v širšem pomenu, namreč v njihovem zblížanju in sožitju z ljudmi vseh slojev. Če se npr. sprašujemo, kaj je kapucinom porinilo v roke pero, da so se dokaj vidno vpisali v našo slovstveno zgodovino /kar samo po sebi ne bi izhajalo iz usmerjenosti tega reda/, potem moramo reči, da je v največji meri v ozadju prav tesna povezanost z narodom, čut za njegove potrebe, ki jih je prisilil, da so posegli tudi na področja, ki niso bila značilno njihova. K temu morda še en zanimiv podatek o kapucinih, ki ga lahko jemljemo kot potrdilo njihovi govorjeni in pisani besedi ali kot izraz njihove povezanosti z narodom: ko je v letih 1679–1682 v naših krajih razsajala huda kužna epidemija, so se mnogi od njih priglasili za prostovoljno strežbo bolnikom, ki so ostali brez vsake pomoči; provincijska knjiga mrtvih našteva 26 kapucinov, ki so umrli ob strežbi bolnikom. Najbrž tudi to ni moglo ostati brez odmeva med narodom.

Ob besedi o pridiganju je treba reči tudi kakšno besedo o študiju kot pripravi na to dejavnost.⁷ Prvi kapucini, ki so na slovenska tla prišli največ iz beneške province, koder so študij imeli že dobro vpeljan, so tudi tukaj hitro uvedli filozofsko-teološki študij, ki je v skladu z zahtevami generalnih kapitljev trajal sedem let. Posebno kapitelj iz leta 1613 je dal glede tega natančna in stroga navodila: zahteval je najprej triletni študij filozofije in zatem še štiri leta teologije. Iz tega časa so med kapucini, ki so delovali na Slovenskem, znani nekateri lektorji filozofije in teologije, med njimi še posebej p. Just, v letih 1613 do 1619 tudi predstojnik komisariata, znan kot mož, ki je določila generalnih kapitljev jemal zelo resno. Ob tem najbrž niso brez pomena opombe, ki jih večkrat najdemo v škofijskih protokolih o kapucinskih ordinandih: škofje so ob prenekaterem zapisali, da je intelektualno dobro pripravljen.

Osrednjo študijsko hišo so kapucini imeli v Ljubljani, večkrat pa so v ta namen služili tudi samostani v Gorici, Krškem, Mariboru in Ptujju. Sorazmerno bogato založene stare knjižnice /kolikor so še ohranjene, predvsem v Škofji Loki in Krškem, delno tudi v Vipavskem Križu in Celju/ presenečajo s pestrostjo ne le študijskih področij, ampak tudi avtorjev, in seveda s številom knjig, še posebej pa preseneča število rokopisov s področja posameznih teoloških disciplin ali celotnih teoloških kompendijev, ki so očitno nastajali ob večletnem poslušanju in študiju tako filozofije kot teologije; nekateri od teh so še iz 17., največ pa jih je iz 18. stoletja.⁸ Tudi posebne homiletične vzgoje ni manjkalo. Poleg generalnih so jo določali tudi posamezni provincijski kapitulji štajerske province, predvsem nekateri v začetku 18. stoletja. Študenti so imeli na razpolago več homiletičnih priročnikov, med katerimi so še posebej veliko uporabljali delo tirolskega kapucina p. Juvenala »De modo concionandi« iz leta 1710. Poleg tega so provincijski statuti zahtevali, naj imajo študenti tudi redne praktične pridigarske vaje. Podatki, ki jih imamo na razpolago o šolstvu v provinci, vsekakor ovržejo mnenje, da so se kapucini z znanstvenim študijem malo ukvarjali.⁹ V svoji teološki šoli, ki je seveda bila čisto internega značaja, so usklajevali tomistično, skotistično in bonaventuriansko miselnost, vse pa je, razumljivo, bilo podvrženo namenu, da bi iz šole izšli čim bolj usposobljeni pridigarji in vzporedno z njimi spovedniki.

Kakor je za samo pridiganje pomemben študij, pa je za vpliv na oblikovanje duhovne podobe našega naroda še pomembnejše stalno in temeljno izhodišče kapucinske pridige, ki ga najprej najdemo v 9. poglavju Regule Frančiška Asiškega, potem pa še v kapucinskih konstitucijah. Frančiškovo navodilo, naj bratje »oznanjajo grehe in kreposti, kazen in slavo«, so že prve konstitucije 1529, še razločnejše pa one izpopolnjene iz leta 1536, izoblikovane v zelo razločno zahtevo, naj bratje oznanjajo evangelij. Nedvomno so prav zaradi tega, ker je pridigarstvo v času nastanka kapucinskega reda zašlo v občutno dekadenco – pridigarji so se zgubljali v dolgovernih besedičenjih, puhlem »filozofiranju«, v zgolj posvetnih modrovanjih – še toliko bolj poudarjali pomen evangelijskega oznanjevanja. Zelo razločna je zahteva 117. člena konstitucij: *«Da bi mogli oznanjati Kristusa križanega, božje kraljestvo, spreobrnjenje in zveličanje duš, obvezujemo pridigarje in jim zabičujemo, da v svojih pridigah uporabljajo sveto pismo, najbolj novo zavezo in še posebej evangelij, da bi tako po »evangelijskih« pridigarjih tudi ljudstva postala »evangelijska.»* Zgodovina homiletike ugotavlja, da je v dekadentno pridigarstvo prav ta kapucinska »evangelijska« pridiga vnesla nekaj novega, nekaj, kar je pri poslušalcih nalete- lo na velik odmev, prav ta evangelijska pridiga je postala najmočnejše sredstvo verskega preporoda v obdobju katoliške obnove po tridentinskem koncilu.¹⁰

Kako se je taka homiletična usmerjenost uveljavljala v pridigah kapucinov na Slovenskem? Po svoje je zgovoren podatek /omenjen že zgoraj/, da so posamezni samostani čim prej oskrbeli po več izvodov slovenskih prevodov svetega pisma in prav tako tudi, kot še danes pričujejo ohranjene knjižice, večje število bibličnih komentarjev. Iz začetnega obdobja delovanja kapucinov na Slovenskem žal nimamo ohranjenih pridig, iz raznih okoliščin, kot je npr. splošna homiletična usmerjenost v redu, neposredni zgled slovitega pridigarja kapucina Lovrenca Brindiškega, knjižni

material po samostanih pa tudi vsaj drobne opazke o pridigarjih, pa se da sklepati, da bi tudi kapucinsko pridigo na Slovenskem lahko označili kot »evangeljsko«, ki je prav zaradi tega postala privlačna. Neposredno jo poznamo šele iz konca 17. stoletja preko Svetokriškega, Rogerija in drugih. Ob teh morda le kratka opomba. Kapucinske baročne pridigarje kolikor toliko poznamo po slovstveni plati, žal pa manj po vsebinski, predvsem po teološki; o krščanstvu kot dobrini v spisih Janeza Svetokriškega je napisal disertacijo Alojz Vetrih (Otlica 1964), njegove mariološke misli so bile predstavljene na mednarodnem mariološkem kongresu na Malti 1983, tako so v glavnem še vedno predstavljeni predvsem kot izraziti nosilci baročnega govorništva, ki so seveda v marsičem zanimivi. Ob tem pa je le treba poudariti, da se pod razkošno baročno obleko skriva tudi bogata teologija. Čeprav Svetokriškega ne bi mogli označiti za spekulativnega teologa, nam njegove pridige vseeno dajo vedeti, da je dobro poznal sveto pismo in teologijo dobro obvladal ter jo znal tudi primerno predstaviti. Njegove teološke misli o Mariji, ki izhajajo iz svetega pisma, bi v drugačni obliki in jezikovni opremi prav lahko uporabil pridigar našega časa; v pridigi za praznik sv. Frančiška Asiškega je tega svetnika predstavil kot človeka Kristusovih blagrov, kar je središče sodobne pokoncilske teologije. Če nam baročna obleka preveč ne zastre pogleda, potem tudi v znanih slovenskih kapucinskih pridigarjih lahko vidimo oznanjevalce, ki so se držali zgoraj omenjenih homiletičnih načel »evangeljskega« oznanjevanja.¹¹ Sicer pa bo o tem še potreben študij. Po tej plati bo kapucinsko pridigo osvetlil študij še drugih pridigarjev, odkritih v zadnjem času: gre za rokopis doslej še neugotovljenega avtorja slovenskih pridig, ki so nastale v Škofji Loki 1721 in naslednja leta, ter za šest zvezkov slovenskih pridig v rokopisu, ki jih je v letih 1766–1771 napisal p. Angelik iz Kranja.

Razen s pridiganjem so kapucini tudi z drugimi oblikami svoje dejavnosti vplivali na duhovno podobo našega človeka, posebej omenimo spovedovanje in gojitev raznih ljudskih pobožnosti. Od vsega tega naj se vsaj bežno ustavimo pri pasijonskih procesijah. O teh imamo več študij in se še vrste, tu bi omenili le nekaj stvari, ki zadevajo predvsem ozadje oziroma izhodišče teh procesij.

Čeprav kapucini s temi procesijami niso uvedli nečesa novega – v različnih oblikah jih poznamo iz predhodnih obdobij – pa vendar pasijonske procesije na Slovenskem moramo povezati z duhovno usmerjenostjo in samim življenjem kapucinov. Znano je, da je Frančišek Asiški v trpečem Kristusu videl največje zblizanje Boga s človekom ter rad premišljeval Kristusovo trpljenje. Ta poteza duhovnosti se je ohranjala v vseh Frančiškovih redovih. V kapucinskih knjižnicah najdemo vrsto knjig premišljevanj Kristusovega trpljenja, provincijski statuti so večkrat še posebej predpisovali branje in premišljevanje teh knjig, zapisi o znanih možeh štajerske province nemalokrat poudarjajo, kako so se posvečali premišljevanju Kristusovega trpljenja in osebni spokornosti /npr. znani p. Konstancij Fürnpfeil iz Škofje Loke/. V priljubljenih pasijonskih procesijah so kapucini našli primerno sredstvo, da to svojo duhovno usmerjenost prenašajo tudi na ljudstvo.

O pasijonski procesiji v Ljubljani največkrat beremo, da so jo prvič uprizorili leta 1617.¹² Vendar nam pismo škofa Hrena 21. maja 1619 generalnemu ministru kapucinskega reda glede tega daje drugačne podatke.¹³ Škof se je pritožil, da je p. Just,

komisar štajerskega komisarijata, pred dvema letoma procesijo samovoljno ukinit in zagrozil, da bo sežgal vse »*instrumenta ac insignia passionis Dominicæ in processione præferri solita cum vestibus flagellatum*«, če jih pri priči ne odneso iz samostana. Začasno so jih shranili v frančiškanskem samostanu. Procesije vsaj dve leti zapored sploh ni bilo. To potezo p. Justa, ki je bil znan kot zelo strog observantski mož, je najbrž treba povezati z odlokom generalnega kapitlja leta 1613, ki je prepovedoval uvajanje novotarij. Hren je prosil generalnega predstojnika, naj posreduje, da bodo spet uprizarjali procesijo, ki so se je ljudje že kar navadili in ji je prisostvoval tudi škof sam skupaj s stolnim kapitljem. Ni znano, ali so procesijo spet uprizarili takoj naslednje leto /1620/, pač pa je pomembno, da na začetku pisma Hren postavlja časovni okvir, kdaj so jo prvič uprizarili. Pravi namreč, da jo je po posvetu s škofom in z njegovim dovoljenjem uvedel p. Fortunat iz Verone, in sicer v času, ko je bil predstojnik štajerskega komisarijata, torej med leti 1608 in 1613.¹⁾ Časovno sega torej začetek ljubljanske procesije v ta leta, Hrenovi podatki pa kažejo še naprej. V Pragi, kjer je p. Fortunat deloval neposredno pred prihodom v Ljubljano, so leta 1604 ustanovili bratovščino Kristusovega trpljenja /italijanski kapucini p. Matija iz Saloja/ in prvič izvedli spokorno procesijo. Najbrž bi prav ta procesija, precej dobro opisana /Bullarium O. F. M. Capucinatorum IV, Romæ 1746, 178/, še bolj kot druge, navadno omenjene v študijah o pasijonskih procesijah na Slovenskem /Perugia 1448, Dunaj 1472, Arras 1460, Milano 1475, Salzburg 1612/, mogla pojasniti še kakšno doslej nejasno vprašanje o teh procesijah pri nas, saj gotovo ne more biti dvoma, da se je p. Fortunat ob organizaciji ljubljanske procesije navdihoval pri praški procesiji.

Opombe

¹⁾ Nekaj temeljnih del o zgodovini kapucinskega reda: L. Iriarte, *Storia del Francescanesimo*, Napoli 1982; Melchior a Pobladura, *Historia generalis Ordinis Fratrum Minorum Capucinatorum*, Roma 1 1947, II/1 II/2 1984; G. Schnurer, *Katholische Kirche und Kultur in der Barockzeit*, Paderborn, Wien, Zürich 1937; M. Teraš, *Iz zgodovine življenja in delovanja kapucinov*, Celje 1929; J. Widlocher-Cuthbert, *Die Kapuziner, ein Geschichtsbild aus Renaissance und Restauration*, München 1931.

²⁾ Najpomembnejši viri o nekdanji štajerski kapucinski provinci ter o posameznih samostanih: V provinciškem arhivu Slovenske kapucinske province v Ljubljani: *Notæ pro chronica Provinciae Styriae 1700–1800*; *Acta Originis ac Foundationis Provinciae Styriae 1600–1679*; *Ordnungen, Provinzial Constitutionen der steirischen Ordensprovinz*; *Acta Conventus Rudolfswertensis 1658–1786*; *Notæ pro chronica Conventus PP. Capucinatorum Celeia*. V samostanskem arhivu v Škofji Loki: *Libellus fundamentum, consecrationum, dierum, amorum, anniversariorum ecclesiarum Capucinatorum provinciae Styriae*, napisan 1654; *Acta fundationis*; *Samostanska kronika*; *Katalog stare samostanske knjižnice* kot tudi *Catalogus bibliothecae sublati monasterii Capucinatorum Crainburgensis*. V krškem samostanu: *Archivum loci PP. FF. Capucinatorum Gurgfeldi*; *Codicillus PP. FF. Capucinatorum familiae Gurgfeldensis*. Več pomembnih dokumentov se nahaja tudi v generalnem arhivu kapucinskega reda v Rimu, med njimi je posebno zanimiv: *Aegidius Graecensis, Ingressus ad relationes de Origine, fundatione, statu et adjacentibus omnium conventuum FF. MM. Capucinatorum Provinciae Styriae*, 1726. In še nekaj literature: M. Benedik, *Die Kapuziner in Slowenien 1600–1750*, Dissertationarbeit, Roma 1973; J. Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, Celovec 1915; O. Kocjan, *Origo et vicissitudines Almae Ord. Cap. Provinciae Styriae*, Gorica 1908.

³⁾ Davide da Portogruaro, *I capuccini veneti a Gorizia 1591–1610*, Gorizia 1954, 9.

- ⁴ V generalnem arhivu kapucinskega reda v Rimu, AGC, QD 7, se nahaja dokument: *Facultas legendi libros prohibitos et haereticos. conversos absolvendi. data per Illustrissimos Cardinales Congregationis S. Officii P. Fortunato Veronensi Provinciali Styriae et aliis ab eo deputatis*, Romae die 30. Maii 1613.
- ⁵ *Mitteilungen des historischen Vereins für Krain 1859*, 37.
- ⁶ Prim. M. Benedik, *n. d.* 226 sl.
- ⁷ Prim. M. Benedik, *n. d.* 138 sl.
- ⁸ Največ le-teh je ohranjenih v arhivu kapucinskih samostanov v Škofji Loki in Ljubljani.
- ⁹ Med številnimi navodili glede študija in posebej glede homiletične vzgoje najdemo tudi naslednja, zapisana v *Rituale Romano-Capucinicum, ad usum Provinciae Styriae, in capitulo Marburgensi anno 1739 recognitum*: »*Singuli studiosi nostrī debent saltem semel singulis annis in refectorio facere concionem, et pater Lector debet singulis suis exponit suos errores in concione factos*» /254/; »*Patribus et studiosi multum utile et fructuosum erit, si sensim praevenierint componendo conciones, sed assuescant componere debito modo, non describendo conciones ex formatis*» /249/.
- ¹⁰ Prim. M. Benedik, *n. d.* 188 sl.
- ¹¹ Prim. M. Benedik, *Die mariologischen Gedanken in den Predigten des P. Johannes Svetokriški und Amandus von Graz*, predavanje na mednarodnem mariološkem kongresu na Malti septembra 1983.
- ¹² Škof Tomaž Hren je v svojem protokolu za leto 1617 zapisal: »*Na veliki petek se je vršila bičarska procesija v večernem mraku iz kapucinskega samostana do stolnice, od tod do sv. Jakoba in preko mosta na trg in do palače deželnih stanov in do vicedomskih vrat. Udeležili so se je škof, kanoniki, šolarji, plemiči in veliko število ljudstva. Od vicedomskih vrat se je vrnila do kapucinskega samostana, kjer je škof dal pri božjem grobu slovesen blagoslov s petjem.*» /Prevod M. Golia/. Ob tem se pojavlja vprašanje, zakaj škof Hren ni že prejšnja leta v svojih zapisih omenil pasijonske procesije! Očitno je J. V. Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske zapisal kot začetno leto kapucinske pasijonske procesije v Ljubljani leto 1617, ker je pač v Hrenovem protokolu za to leto izšel prvi zapis o njej – to letnico za njim ponavlja jo /očitno brez preverjanja/ vsi naši literarni zgodovinarji do danes – gotovo pa je tudi, da je Valvasor prezel /hote ali nehote/ Hrenov pripis »*Hoc fit in annos singulos, sed minori comitatu*», ki dovolj razločno pravi, da se je procesija vršila tudi že prejšnja leta. /Hrenov zapis z dne 24. marca 1617 se nahaja v ŠAL PP I/2, 169./
- ¹³ Glej ŠAL PP I/3 66 ff. Generalni minister kapucinskega reda je bil tega leta p. Clemens a Noto.
- ¹⁴ Prim. *Lexicon Capucinum*, Romae 1951, 1647.